

Informatieronde

Waarom is het nodig om informatie te verspreiden?

Waar komt deze informatie vandaan?

Wat is de globale consensus van het hoger kunstonderwijs?

Hoe is men tot die consensus gekomen?

Wat zijn de gelijkenissen en verschillen in de situatie in Vlaanderen in vergelijking met de internationale context?

Hoe verloopt de implementatie van onderzoek in de kunsten?

Moet het onderzoek in de kunsten wetenschappelijk zijn? Of is er een alternatief?

Hoe wordt het onderzoek geëvalueerd?

Hoe passen de doctoraten in het onderzoek en in de accreditatie?

Hoe gaat de academisering concreet in zijn werk?

Waar zit de link met het werkveld?

Waarom is het nodig om informatie te verspreiden?

Er bestaan heel wat kanalen bestaan waar het kunstenveld en het kunstonderwijs elkaar ontmoeten: specifieke kanalen vanuit bepaalde instituten die samenwerkingsverbanden hebben, vanuit afstudeerrichtingen, opleidingen en dergelijke meer. Maar er is geen globaal structureel overleg tussen de wereld van de kunstenaars en het middenveld dat de kunstwereld organiseert enerzijds en het hoger kunstonderwijs anderzijds. Daarom is het toch wel interessant dat dit kan gebeuren.

In de voorbereidende vergaderingen van dit minicolloquium leefde het gevoel dat het kunstenveld niet goed op de hoogte is van wat er zich in het hoger kunstonderwijs in de laatste vijf jaar heeft voorgedaan en de evoluties die bezig zijn. Daarom leek het gepast om een stand van zaken te brengen.

➤ [Naar boven](#)

Waar komt deze informatie vandaan?

Op het minicolloquium werd er een informatieronde ingelast met drie sprekers:

- Pascale De Groote, departementshoofd Dramatische kunst, Muziek en Dans Hogeschool Antwerpen
- Wim De Temmerman, departementshoofd KASK, Hogeschool Gent
- Yves Knockaert, directeur Instituut voor Onderzoek in de Kunsten (IvOK), Associatie K.U.Leuven

Op een doorwerkdag is men vanuit het hoger kunstonderwijs tot een consensueel standpunt gekomen. De doorwerkdag¹ vond plaats op 16 maart 2007 in het Conservatorium van Antwerpen. Men spreekt niet vanuit de diverse disciplines, beeldende en audiovisuele kunsten, muziek, dans en drama. De consensus was immers net van die aard dat hij de disciplines oversteeg.

➤ [Naar boven](#)

Wat is de globale consensus van het hoger kunstonderwijs?

Alle departementen hoger kunstonderwijs hebben bewust en actief de keuze gemaakt om het onderzoeksimplementerend proces, de academisering, uit te bouwen. In de academische opleidingen wordt het roer niet omgegooid, wat niet wegneemt dat er in bepaalde specifieke gevallen toch professionele pistes kunnen zijn die nu de facto bestaan.

Er is dus een soort van behoudsgerichte keuze gemaakt. Alle opleidingen die van het korte type kwamen, éencyclusopleidingen, zijn omgevormd naar professionele bachelors. Zo goed als alle opleidingen die uit het lange type kwamen, de tweecycli-opleidingen, zijn omgevormd naar academisch gerichte bachelors en masters.

➤ [Naar boven](#)

Hoe is men tot die consensus gekomen?

- Er bestond onduidelijkheid rond het geheel, er was het gevoel dat men zich moest inpassen in het nieuwe kader.
- Er hebben ook een aantal pragmatische redenen gespeeld.
 - Studieduur. Voorbeeld: een opleiding muziek waar we met een structuur van 2 + 3 zaten, daar was men niet van plan te kiezen voor een driejarige professionele bachelor.

¹ Meer informatie op <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/beleid/HogerKunstonderwijs/default.htm>.

- Diploma's. Er worden al jaren lang meestergraden afgeleverd. Men vindt dat men ook nu nog het recht heeft hebben om masters af te leveren, met het daaraan gekoppeld civiel effect.
- Financiering. De volledige kost van een opleiding is moeilijk te dragen als dat plots wordt gecondenseerd in 180 studiepunten waar het vroeger 300 studiepunten waren.
- Niveau. Men is al meer dan tien jaar van academisch niveau, en er is op dat vlak ongelooflijk veel ondernomen. Men kan er van uit gaan dat elke kunstopleiding sowieso een onderzoeksgerichtheid in zich houdt, en dat in tegenstelling tot vele universitaire opleidingen, die wel van licenties automatisch op academische masters zouden kunnen overschakelen.
- Structuur. Er is lang gestreden om in het hoger kunstonderwijs enige analogie met andere hogeschoolopleidingen te krijgen. Daardoor hebben de opleidingen nu al een bepaalde structuur waar lang naar toe gewerkt is. Dat laat men niet zomaar vallen.

➤ [Naar boven](#)

Wat zijn de gelijkenissen en verschillen in de situatie in Vlaanderen in vergelijking met de internationale context?

Internationaal geldend

- Er zijn de zogenaamde ‘*Dublin-descriptoren*’ opgesteld: de kwalificaties, de eindtermen, de competenties van elk niveau van onderwijs. Zowel bij ons als in het buitenland wordt er vooral op masterniveau – of nu die onderliggende bachelor eerder professioneel of eerder academisch gericht is of gewoon ergens in het midden zweeft – overal onderzoek en ontwikkeling en explicitering van dat onderzoek gestimuleerd. Dat gebeurt meestal in samenwerkingen met universiteiten en werkveld.

Specifiek voor Vlaanderen

- In internationale teksten wordt nergens gesproken over ‘*scientific research*’, overal wordt de algemene term ‘*research*’ gebruikt. Daarmee wordt evenzeer op ontwikkeling als op onderzoek gedoeld. In het structuurdecreet in Vlaanderen staat wel overal ‘wetenschappelijk onderzoek’ vermeld, of af en toe ook ‘onderzoek in de kunsten’. Het accreditatieorgaan NVAO² vertaalt dat naar een accreditatiekader waarbij toch vaak de normen, criteria en meetsleutels gehanteerd worden die vooral voor het exact wetenschappelijk onderzoek gelden. Voor het hoger kunstonderwijs in Vlaanderen is dat een niet zo comfortabele situatie.
- In Vlaanderen is er in het structuurdecreet gekozen voor een tweeledige onderwijsstructuur, zijnde een niche met professioneel gerichte opleidingen en een andere met academisch gerichte. Veel opleidingen zijn echter niet zomaar in één van die beide onder te brengen. Bovendien laat de professionele gerichtheid hier in Vlaanderen enkel bachelors toe. De academische gerichtheid laat bachelors en masters toe, met dan nog het vervolg in doctoraten en dergelijke meer.

² Nederlands – Vlaamse Accreditatieorganisatie.

- Waar Vlaanderen zich ook heel erg in onderscheidt op internationaal vlak, is een academische bachelor volledig gericht op doorstroming. Een academische bachelor heeft geen finaliteit op zich, daar waar Bologna eigenlijk vooropstelt dat elke bachelor minstens een vorm van finaliteit moet hebben.

➤ [Naar boven](#)

Hoe verloopt de implementatie van onderzoek in de kunsten?

- In veel opleidingen heeft het onderzoek ondertussen voet aan wal gekregen. Dat heeft een ongelooflijke dynamiek teweeggebracht. Het heeft het hoger kunstonderwijs laten voelen dat er een rol kan te spelen is in innovatie in de eigen disciplines. Ook kan de maatschappelijke relevantie toenemen via communicatie over de ontwikkeling van het onderzoek en de link daarvan met de artistieke praxis.
- De verschillende kunstdisciplines gaan elk op hun eigen manier om met het onderzoeksaspect. Je hebt het creërende onderzoeksaspect, en bij verschillende kunstdisciplines heb je ook het heruitvoerende of het hercreërende onderzoeksaspect.
- Het is wel belangrijk om in het oog te houden om met onderzoek bezig te zijn dat een verrijking betekent voor het metier dat de mensen wordt bijgebracht. Vakmanschap, dat in vele van de disciplines toch absoluut de vereiste blijft, moet uiteraard in eer worden gehouden. De verwevenheid tussen onderwijs, onderzoek en artistieke praxis moet daarom bovenaan staan. In de opleidingen waar het onderzoek al van in het begin goed verspreid en ingeworteld geraakt is, gebeuren er ongelooflijke nieuwe dingen.
- Maar het totaalplaatje heeft ook wel wat tijd nodig. Het onderzoek in de kunsten wordt opnieuw fundamenteel in vraag gesteld. Enkele elementen hebben daarbij een rol gespeeld.
 - Ten eerste is dat eigenlijk wel een normaal proces. In de internationale reizen, bijvoorbeeld in Brighton, een universiteit waar men in het kunstdepartement zeer sterk onderzoeksgericht is, is de boodschap meegegeven dat die implementatie van een georganiseerde onderzoekscultuur ongeveer 15 à 20 jaar duurt. Het is dus niet vreemd dat het ook hier nog niet zijn definitieve vorm gevonden heeft. Anderzijds wordt er veel teruggekeerd naar de basisvraag. Dat komt waarschijnlijk vanuit een stuk verantwoordelijkheid van de kunsthogescholen en kunstdepartementen, die over dat onderzoek tot dusver zeer onduidelijk gecommuniceerd hebben. Dat heeft natuurlijk ook te maken met het feit dat het zijn identiteit ook nog zoekt.
 - Ten tweede is er de evolutie in het hoger kunstonderwijs zelf. In feite is het in hoge mate ook geen echte bewuste keuze geweest om onderzoek te implementeren. Langetype-onderwijs werd academisch en in het begin wrong dat enigszins, in zoverre dat in het begin onderzoeksprojecten ook zeer vaak theoretische onderzoeksprojecten waren. Men wist niet zo goed hoe men dat in de praktijk moest gaan implementeren. Doorheen de tijd heeft men intern een vrij grote evolutie meegemaakt, een soort van organisch gebeuren gedurende de laatste 6 à 7 jaar, waardoor dat onderzoek meer als iets positief, als iets dat werkbaar is, ervaren wordt.
 - Een andere reden waarom men steeds in de fundamentele discussie terecht kwam is omdat men in Nederland – er is dus die gezamenlijke

accreditatiecommissie Vlaanderen-Nederland – op een heel andere manier met dat onderzoek in de bachelor omgaat. Die bachelors zijn veel professioneler.

- En ten slotte is misschien ook een reden van verwarring in de voorbije jaren geweest dat op een bepaald moment bepaalde associaties zich nogal sterk zijn gaan profileren op dat onderzoek dat zich begon te implementeren in kunstdepartementen. Misschien kwam men op een iets te vroeg moment met iets wat nog niet zijn juiste evenwicht en zijn juiste vorm had gevonden.

➤ [Naar boven](#)

Moet het onderzoek in de kunsten wetenschappelijk zijn? Of is er een alternatief?

In de definities van het decreet staat niet ‘wetenschappelijk onderzoek’, maar ‘wetenschappelijke ondersteuning van onze processen’, dus het woord wetenschap valt er wel. Maar kan je zeggen: ‘onderzoek in de kunsten is ook wetenschappelijk onderzoek’?

Het hoger kunstonderwijs moet daar voortdurend zijn eigenheid zoeken en die ook laten accepteren en erkennen. Die eigenheid ligt in wat we noemen: ‘*practise-based* onderzoek’, waarbij er een zeer grote verwevenheid is tussen theorie – uiteraard is theorie in al de processen aanwezig – en praktijk. Het is dus geen kunstwetenschappelijk onderzoek, al zullen daar wel wetenschappelijke componenten in zitten. In de Engelse instituten valt bijvoorbeeld op dat de verwevenheid tussen theoretische projecten en praktische projecten naast elkaar en samen met elkaar bestaat, in een inspirerende symbiose. Sommige projecten gaan radicaal in de richting van de praktijk en daar is de output artistiek werk (toneelstuk etc); andere projecten gaan radicaal in de richting van theoretische reflectie en de output is daar veel meer tekst. Daartussen zitten allerhande varianten. Dat veld van al die varianten, proberen wij in al zijn rijkdom te bespelen en waar te maken.

Onderzoek is voor interessant als het voor de *core-business* essentieel is. Onze *core-business* ligt niet op het wetenschappelijke vlak, dat speelt zich af in andere departementen en aan de universiteit.

➤ [Naar boven](#)

Hoe wordt het onderzoek geëvalueerd?

In Engeland is gebleken dat *practise-based* onderzoek, vertrekkend vanuit de artistieke praktijk en dat daar ook op terug koppeland, op een heel ernstige manier kan geëvalueerd worden. Er is geen vrijblijvendheid rond de *research assessment exercise*, het onderzoek wordt in daar op een heel complexe maar ernstige manier door *peers* geëvalueerd.

➤ [Naar boven](#)

Hoe passen de doctoraten in het onderzoek en in de accreditatie?

Doctoraten zijn één specifieke vorm van dergelijk onderzoek. Het gevaar bestaat dat het onderzoek in de kunsten veel met de doctoraten geïdentificeerd geraakt, wat toch nog een beetje voortkomt met een te grote identificatie met wat er in de wetenschappen gebeurt. De doctoraten zijn een potentieel pluspunt, één bepaalde formalisering van hoe je aan onderzoek kunt doen, maar het zijn geen exclusieven.

Er is een vermoedelijke consensus in het beleid van diverse kunstdepartementen dat doctoraten geen criterium zullen kunnen vormen om les te geven in het hoger kunstonderwijs. Doctoraten zullen, wat personeel betreft, uiteraard een element zijn in het dossier van iemand, maar het punt is eigenlijk dat kunstenaars uit het werkveld – dus zonder doctoraat – volwaardig en statutair moeten kunnen meedraaien, en dus niet als een of andere perifere gastdocent naast de gedoctoreerde docenten in ons onderwijs.

Wat betreft de accreditatie zijn er toch nog discussies gaande: voor de wetenschappelijk gebaseerde opleidingen wordt toch het aantal doctoraten altijd genoemd als een criterium voor kwaliteitsmeting.

➤ [Naar boven](#)

Hoe gaat de academisering concreet in zijn werk?

➔ In de bachelor zijn er specifieke cursussen die onderzoeksmethodieken en onderzoeksattitudes bijbrengen, eigen aan de discipline van de student.

➔ In de master wordt die onderzoekscapaciteit uitgebreid met aanbrenen van onderzoeksmethodiek, met toepassingen zowel in een scriptie, een geschreven neerslag van onderzoek, als in praktisch artistiek werk. Vaak behandelt de scriptie een aspect dat in verband staat tot de praktische, artistieke masterproef.

➔ En op het doctoraatsniveau wordt daar op een hoger echelon op gewerkt met altijd datzelfde dubbele spoor. Het is een kunstenaar die zijn kunstactiviteit op het hoogste niveau verder ontwikkelt en in die ontwikkeling onderzoeksprocessen hanteert. Rapportering kan gebeuren in klank/theater/beeld/tekst.

➤ [Naar boven](#)

Waar zit de link met het werkveld?

Er is een internationale tendens met heel veel kunsthogescholen die binnen de internationale instellingen zoals ELIA³ voor de beeldende kunsten en AEC⁴ voor de muziek met die zaak bezig zijn en die de 'Dublin-descriptors' hebben toegepast op hun eigen werkveld. Het opvallende daarin is dat natuurlijk *research* zeer regelmatig voorkomt en in de *learning outcomes* genoemd wordt in alle mogelijke facetten.

Maar in die *learning outcomes* staat ook zeer veel dat gericht is naar het kunstveld.

In algemene bewoordingen:

- 'independence' van de kunstenaar,
- 'psychological understanding',
- 'critical awareness',
- 'communication skills'.

Meer concreet:

- 'the capacity to extend in a significant way or artistic understanding and to communicate those insights in a fully realised manner'
- 'the awareness of and respect for standards of excellence in ones own field, the capacity to distinguish between valuable and irrelevant inquiry, whether in the theoretical, practical and / or creative spheres',
- 'thorough knowledge and understanding of the national and international context of activity and output into which ones work will be disseminated',
- 'awareness of the economic potential and utilisation of the output of ones research',
- 'the capacity to comprehend the transferability of ones research capabilities to other fields and to recognize any associated career opportunities'.

Dus het gaat tot en met carrièremogelijkheden. Dit zijn er enkele – en er zijn er meer – die duidelijk wijzen naar het werkveld waar men naar toe moet.

➤ [Naar boven](#)

³ European League of Institutes of the Arts

⁴ Association Européenne des Conservatoires